

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI ADLIYA VAZIRLIGI

**PATENT KOOPERATSIYASI TO‘G‘RISIDAGI (PST) SHARTNOMANING
MAJBURIY FAZASI**

Toshkent– 2024

Parij Konvensiyasi talabnoma beruvchiga boshqa davlatlarda patentga talabnoma berish uchun 12 oylik imtiyozli davrni beradi, bu vaqt mobaynida u zarur patent tadqiqotlarini o'tkazishi, o'z talabnomalarini mukammal ishlab chiqishi, malakali patent vakillarini topishi va boshqa ishlarni qilishi mumkin.

Biroq talabnoma beruvchi ixtiro uchun patent muhofazasini olishni mo'ljallagan mamlakatlar soni va geografiyasi ko'paygan sari bunday 12 oylik imtiyozli muddat ko'pincha muayyan mamlakatlarda patentlashning zarurligini belgilash uchun ham, ko'rsatilgan tartiblar va moliyalashtirish bo'yicha masalalarning yakuniy qaroriga rioya qilish uchun ham yetarli bo'lmaydi. Bundan tashqari, ixtironi ko'pchilik mamlakatlarda patentlash katta tavakkalchilik bilan bog'liq, axir ixtironing patentga layoqatsiz deb topilishi va buning natijasida barcha sarf-xarajatlar behuda bo'lishi ehtimoldan xoli emas.

XX asrning ikkinchi yarmida ixtirolarni patentlashning keskin rivojlanishi natijasida yuzaga kelgan boshqa muammo milliy patent idoralarining ish yuritishini qanday qilib osonlashtirish va ularning samaradorligini oshirish masalasi bo'ldi. 70-yillarga kelib shunday vaziyat yuzaga keldiki, dunyoning barcha mamlakatlarida ixtirolar uchun berilayotgan talabnomalarning umumiy sonidan deyarli yarmi, bir-birini takrorlardi, ya'ni talabnomalar bir xil ixtirolarga, lekin turli mamlakatlarda berilardi. Shunday qilib:

- patent idoralarining ishida takrorlashni bartaraf qilish;
- soni tobora ortib borayotgan talabnomalarni ekspertizadan o'tkazishni tezlashtirish;
- patent eksperti hisobga olishi kerak bo'lgan keng hajmdagi hujjatlarni qisqartirish;
- yangi texnik yutuqlar to'g'risidagi axborotlarning tarqalishini tezlashtirish;

- eng mukammal, talabnoma beruvchilarga xorijiy mamlakatlarda talabnoma berishni osonlashtirish maqsadlarida xalqaro hamkorlikni oʻrtanishga obyektiv ehtiyoj tugʻildi.

Bu vazifalarni yechish uchun 1970 yilda Patent kooperatsiyasi toʻgʻrisida Shartnoma (Patent Cooperation Treaty - inglizcha qisqartmada PST) imzolanib, hozirgi kunda uning tartiblari koʻp mamlakatlarda patentlash uchun eng samarali usul hisoblanadi.

PST hech qanday Xalqaro patentni koʻzda tutmaydi. PST oʻz mohiyatiga koʻra qator mamlakatlarda huquqiy muhofaza olishni talab qiluvchi ixtirolarni xorijda patentlashning osonlashtirilgan boshlangʻich bosqichidan iborat.

PST tizimidan foydalanish talabnoma beruvchiga ixtiroga nisbatan bozor konyunkturasini ishlab chiqish uchun foydalanishi mumkin boʻlgan qoʻshimcha vaqt olishga va eng muhim, nisbatan kamroq valyuta xarajatlari evaziga ixtirosining patentga layoqatlilikning dastlabki baholashga imkon beradi. Bu faqat ham hududiy, ham tijorat jihatdan kuchli patentlar olinishiga urgʻu berib, istiqbolsiz ixtirolarni patentlash uchun xarajatlarga yoʻl qoʻymaslik imkon beradi.

PSTning mohiyati shundan iboratki, Shartnoma turli davlatlarga bir necha talabnoma berishning oʻrniga asosiy mamlakatlarning har birida bir vaqtning oʻzida talabnoma berishga teng hisoblangan bitta xalqaro patent talabnomasini berishga imkon beradi. Bunday xalqaro talabnoma talabnoma beruvchi fuqarosi hisoblangan PST ishtirokchi davlatining milliy patent idorasiga beriladi. Bunday idora PST boʻyicha talabnomalarni oluvchi idora deyiladi. Oʻzbekiston fuqarolari uchun Oʻzbekiston Respublikasi Adliya vazirligi talabnomalarni oluvchi idora hisoblanadi. Xalqaro talabnoma: ariza, ixtiro tavsifi, ixtiro formulasining bir yoki bir necha bandlari, chizmalar (kerak boʻlsa) va referatni oʻz ichiga olishi kerak.

Talabnomaning barcha hujjatlari yagona namuna boʻyicha tuziladi hamda PST va Shartnomaga Yoʻriqnomalarda oʻrnatilgan yagona talablarga javob berishi

kerak. PSTga ko‘ra, milliy qonunlar xalqaro talabnomaning shakli va mazmuniga hech qanday qo‘shimcha talablarni qo‘yishi mumkin emas. Bunday talabnomani berishda talabnoma beruvchi arizada PSTning qaysi a‘zo mamlakatlarida patent muhofazasini olishini ko‘rsatadi. Shuningdek, talabnoma beruvchi mintaqaviy patent tashkilotlari (YEPI, ARIPO va boshqalar)ning patentlarini olishni ham ko‘rsatishi mumkin.

Xalqaro talabnoma bir yoki bir necha oldingi talabnomalar bo‘yicha ustuvorlikni belgilash to‘g‘risidagi arizani o‘z ichiga olishi mumkin. Parij Konvensiyasi qoidalariga muvofiq bunday xalqaro talabnoma birinchi talabnoma berilgan sanadan boshlab 12 oylik davrda berilishi mumkin.

PST tizimi bo‘yicha talabnomalarni ko‘rib chiqish tartibini ikki bosqichga: xalqaro va milliy fazalarga bo‘lish mumkin.

Xalqaro faza o‘z navbatida ikki asosiy faza: majburiy va fakultativ (ya‘ni talabnoma beruvchining xohishiga ko‘ra o‘tkaziladigan) fazalarga bo‘linadi.

PSTning majburiy fazasi talabnoma beruvchining Oluvchi idora — O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligiga Xalqaro talabnoma berishidan boshlanadi. Talabnoma ingliz yoki rus tillarida berilishi mumkin.

Talabnomaning barcha hujjatlari uch nusxada beriladi. Talabnomaning birinchi nusxasi (Record Copy) Oluvchi idora tomonidan BIMT Xalqaro byurosi (Jeneva sh.)ga jo‘natiladi va xalqaro talabnoma sifatida rasman ro‘yxatga olinadi. Xalqaro talabnomaning ikkinchi nusxasi (Search Copy) bir vaqtning o‘zida talabnoma bo‘yicha xalqaro qidiruvni o‘tkazish uchun Xalqaro qidiruv organlarining biriga yuboriladi. Uchinchi nusxa (Home Copy) keyingi rasmiy ekspertiza uchun Oluvchi idorada qoladi.

Xalqaro talabnomani berish bilan bir vaqtda xalqaro boj to‘lanishi kerak.

Oluvchi idora kelib tushgan xalqaro talabnomaning PST talablariga mos kelishini rasmiy ekspertizadan o‘tkazadi. Agar talabnoma to‘g‘ri to‘ldirilgan bo‘lsa,

Oluvchi idora Xalqaro talabnoma berish sanasini o‘rnatadi. Ushbu sanadan boshlab Xalqaro talabnoma ko‘rsatilgan davlatlarning har birida o‘sha davlatning milliy patent idorasiga berilgan to‘g‘ri rasmiylashtirilgan milliy patent talabnomasi kuchiga ega bo‘ladi.

Keyingi bosqich xalqaro qidiruv organi tomonidan talabnomani ko‘rib chiqish hisoblanadi.

PST talablariga javob beradigan milliy patent idorasi yoki hukumatlararo tashkilot xalqaro qidiruv organi maqomini olishi mumkin. Bunday talablar malakali shtat (kamida 100 kishi), nafar patent jamg‘armalarining mavjudligi hisoblanadi. Har bir xalqaro qidiruv organi BIMT Xalqaro byurosi va ushbu qidiruv organi o‘rtasida tegishli shartnoma imzolangan taqdirda PST Assambleyasi tomonidan tayinlanadi.

Hozirgi vaqtda quyidagi patent idoralari xalqaro qidiruv organlari maqomiga ega: Avstriya, Avstraliya, Ispaniya, Xitoy, Koreya, Rossiya, AQSH, Shvetsiya, Yaponiya va Yevropa patent idorasi (YEPI). O‘zbekistonlik talabnoma beruvchilar uchun YEPI va FIPS/SMFI (Rossiya, sobiq BDPEITI/VNIIGPE) nxundaj organ x hisoblanadi.

Talabnoma beruvchining o‘zi talabnomasi ushbu ikki qidiruv organining qaysi birida ko‘rib chiqilishi lozimligini ko‘rsatadi. Ta’kidlab o‘tamiz, agar xalqaro talabnoma rus tilida berilsa, u YEPIda ko‘rib chiqilishi mumkin emas (demak, qidiruv faqat FIPSda o‘tkazilishi mumkin).

Talabnomaning nusxasi (Search Copy) va belgilangan boj to‘lovi olinganidan keyin qidiruv organi talabnoma bo‘yicha xalqaro qidiruvni boshlaydi. Bunday qidiruv ixtiro sohasidagi texnika darajasini tadqiq qilish va ixtironing yangiligi va/yoki ixtirolik darajasini pasaytirishi mumkin bo‘lgan ixtiroga eng yaqin axborot manbalarini aniqlash maqsadida o‘tkaziladi. Ko‘pincha qidiruv talabnoma olingan

sanadan boshlab 4 oy davomida o'tkaziladi. Odatda, qidiruv talabnomaning ustuvorlik sanasidan 16 oy o'tgunicha tugallanishi kerak.

Xalqaro qidiruv natijasida xalqaro qidiruv organi bu to'g'risida hisobot tayyorlaydi hamda uni Xalqaro byuro va talabnoma beruvchiga yuboradi. Qidiruv to'g'risidagi hisobot o'rnatilgan shaklda tuziladi. Hisobotda topilgan axborot manbalari ko'rsatiladi va ular ixtironing patentga layoqatlilik mezoniga ta'sir etishiga qarab guruhlariga bo'linadi.

Xalqaro qidiruvning natijalari talabnoma beruvchi uchun o'ta muhim ahamiyatga ega. Masalan, talabnoma berilayotgan ixtironing yangiligini shubha ostiga qo'yadigan ma'lum patentlar aniqlansa va bu unga patent olish ehtimolini kamaytirsam, talabnoma beruvchi o'z vaqtida talabnomasini chaqirib olish to'g'risida qaror qabul qilishi mumkin. Bundan tashqari, zaruriyat tug'ilganda, talabnoma beruvchi belgilangan muddat davomida ixtiro formulasiga bir marta tuzatish kiritish huquqiga ega. Bu o'zgartirishlar ixtironing ustuvorlik sanasidan 17-18 oy davomida Xalqaro byuroga taqdim etilishi kerak. O'zgartirishlar dastlabki ochib berilgan ixtiro mohiyatining doirasidan chetga chiqmasligi, shuningdek dastlabki talabnoma berilgan ixtiro hajmini ko'paytirmasligi kerak.

Agar talabnoma chaqirib olinmagan bo'lsa, Xalqaro byuro talabnomaning ustuvorlik sanasidan 18 oy o'tgunicha qidiruv to'g'risidagi axborot bilan birga xalqaro talabnomani e'lon qiladi. Ingliz, nemis, fransuz, rus, ispan, yapon va xitoy tillarida berilgan talabnomalar tarjimasiz nashr qilinishini qayd etib o'tamiz. Biroq barcha xalqaro talabnomalarning referatlari va ular bo'yicha xalqaro qidiruv to'g'risidagi hisobotlar talabnoma berilgan tilda ham, ingliz tilida ham nashr qilishadi.

Muddati kechiktirilgan mohiyatiga ko'ra ekspertiza tizimi ko'zda tutilgan mamlakatlarning milliy patent qonunchiligiga muvofiq talabnoma nashr qilingan vaqtdan boshlab ixtiroga e'lon qilingan formula hajmida vaqtinchalik huquqiy

muhofaza maqomi beriladi. Bu talabnoma beruvchi raqobatchilarni mazkur obyektga o'zining da'volari borligi to'g'risida ogohlantirishini hamda uning huquqlari buzilsa, qoidani buzgan shaxsdan zararni undirishi mumkinligini anglatadi, bunda o'z huquqlari boshlangan sana deb xalqaro e'lon qilish sanasi qabul qilinadi.

Xalqaro e'lon qilish talabnoma beruvchi uchun yana bir muhim ahamiyatga ega - ushbu sanadan boshlab ixtiro uchun talabnomaning o'zi foydali oldi-sotdi (litsenziya shartnomasi) predmeti bo'lishi mumkin, bunda bu qidiruv to'g'risidagi hisobot ixtiro muhimligining ko'rsatkichi hisoblanadi.

PSTning majburiy fazasi talabnomaning ustuvorlik sanasidan boshlab 20 oy o'tganidan keyin tugaydi. Ushbu muddatda xalqaro talabnoma ko'rsatilgan har bir davlatda milliy fazaga kirishi kerak.

Ta'kidlab o'tish kerakki, talabnoma beruvchi talabnomada ko'rsatilgan barcha davlatlarda milliy fazaga kirmasligi mumkin. Masalan, u xalqaro talabnomani taqdim etishda ixtirosi qayerda muvaffaqiyat qozonishini aniq bilmasligi sababli juda ko'p davlatlarni ko'rsatgan bo'lishi mumkin. Tijorat masalalari (PSTda berilgan vaqtda) dastlabki ishlab chiqilganidan keyin talabnoma beruvchi ixtironi qaysi mamlakatlarda (masalan, faqat Germaniya, AQSH va Yaponiyada) patentlash maqsadga muvofiq bo'lishini aniq belgilashi va binobarin, faqat ushbu mamlakatlarda milliy fazaga kirishi mumkin.

Milliy fazaga kirish uchun talabnoma beruvchi quyidagi operatsiyalarni bajarishi kerak.

1. Ko'rsatilgan davlatda patent vakilini topish;
2. Milliy patent idorasiga o'sha davlatning tilida xalqaro talabnomaning tarjimasini taqdim etish.
3. Belgilangan milliy patent bojlarini to'lash.

Odatda, milliy patent idoralari milliy fazaga kirishning eng oxirgi muddati sifatida Xalqaro talabnomaning ustuvorlik sanasidan boshlab 21 oyni belgilaydilar. Milliy fazaga kirishda talabnoma beruvchiga belgilangan muddatlarda ixtiro formulasi hamda tavsifi va chizmalariga yana bir bor o'zgartirish kiritish imkoniyati beriladi (albatta, dastlabki berilgan talabnomada ochib berilganlarning doirasidan chetga chiqmagan xolda).

Shunday qilib, Parij Konvensiyasi bilan qiyoslaganda PSTning majburiy fazasi talabnoma beruvchiga eng kamida 8 oylik qo'shimcha imtiyoz muddatini beradi, ya'ni eng muhim narsa vaqtni yutishga imkon beradi. Bu vaqt davomida bitta ixtiro uchun turli mamlakatlarga talabnomalarni tayyorlash uchun ortiqcha xarajatlardan ozod bo'ladi, vakolatli Xalqaro organ tomonidan o'tkazilgan xalqaro qidiruv natijalarini oladi, marketing tadqiqotlarini o'tkazish, patentlash maqsadga muvofiq bo'lgan mamlakatlarni aniqlash, moliyaviy vazifalar (milliy fazaga kirish uchun pul topish)ni hal qilish uchun tadbirkor hamkorlar, malakali patent vakillarini topish imkoniga ega bo'ladi va hokazo.

PSTdan foydalanish talabnoma beruvchiga xorijiy patentlash bilan bog'liq tavakkalchilikni minimallashtirish va tijorat jihatidan maksimal darajada foydalanilgan deb topilgan patentlarni olishga imkon beradi.